

منطقه شکار ممنوع شاهجهان

1- تاریخچه حفاظتی منطقه:

شاه جهان نام قله ای است که در محدوده پیشنهادی برای ارتقاء به منطقه حفاظت شده قرار گرفته است. بخش هایی از این منطقه در گذشته ای دور بعنوان شکارگاههای شاهان محسوب می گردیده که به همین دلیل نیز در ادوار مختلف از آن حفاظت می شده که مستندات مکتوب یا مصوری در این زمینه وجود ندارد و اطلاعات ما در این زمینه مربوط به نقل ریش سفیدان و گیس سفیدان بومی و محلی پیرامونی منطقه می باشد. همچنین این منطقه در مجاورت مرز شرقی پارک ملی ساریگل واقع است. (پارک ملی و منطقه حفاظت شده ساریگل به موجب مصوبه شماره 47 مورخ 52/09/20 به عنوان منطقه حفاظت شده شاه جهان تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست قرار گرفت و پس از انقلاب از منطقه حفاظت شده شاه جهان به منطقه حفاظت شده ساریگل تغییر نام داده شد.

2- سیمای عمومی منطقه شامل وضعیت زیستگاهی (جنگل، مرتع، آبی، بیابانی و ...- تغییرات ارتفاعی - شیب عمومی

منطقه و نقشه عمومی منطقه به همراه عکس)

این منطقه دارای دو تیپ اصلی کوهستانی و تپه ماهورهای کم ارتفاع است. مناطق مرتفع در نواحی شمالی و اراضی کم ارتفاع در بخش جنوبی منطقه مورد مطالعه دیده میشوند. اختلاف ارتفاعی بین 1000 تا 3000 متر از سطح دریا بوم سازگانه های متنوعی را ایجاد نموده است که از غنا و تطور بالای گونه ای و زیستگاهی برخوردارند.

3- وسعت منطقه

وسعت این منطقه در حدود 36000 هکتار برآورد می گردد.

4- اهمیت منطقه در حفاظت از گونه ها و ذخایر ژنتیکی در استان و کشور

در جهانی پر جمعیت با منابع طبیعی محدود و بودجه محدود، لازم است تا دولت ها در تاسیس مناطق حفاظتی در بقاء تنوع زیستی در گام اول به تعیین اولویت های زیستی بپردازند تا بر اساس آنها بتوان مناطق حفاظتی را انتخاب و تاسیس کرد. اگر چه برخی حافظان تنوع زیستی معتقدند که حتی یک گونه نیز نباید از دست رود ولی واقعیت این است که هر روز گونه ای از بین می رود و منابع کافی برای حفاظت از همه آنها در دست نیست. لذا راه حل واقع گرایانه آن است که به روشی اقدام کنیم که علی رقم بودجه محدود و منابع طبیعی موجود بتوان از دست دهی گونه را به حداقل رساند. برای انتخاب مناطق جدید بعنوان حفاظت شده رویکردهای مختلفی وجود دارد اما بدلیل کمبود داده های اولیه بایستی اینجا از روش Establishing protected areas with limited data استفاده کرد. در بسیاری از کشورها نظیر ایران داده های پایه برای تعیین نواحی دارای تنوع زیستی بالا هنوز تعیین نشده است. در برخی موارد بیولوژیست ها ناچارند تا داده های موجود خود را با یکدیگر تلفیق نموده و به تعیین نواحی دارای اولویت حفاظت بپردازند. از سوی دیگر تیمی از بیولوژیست ها می توانند به مناطق نا شناخته گسیل شده و به شناسایی گونه ها بپردازند. این روش بنام ارزیابی سریع تنوع زیستی نامیده می شود که شامل تهیه لیست گونه، تعیین گونه های با توجه خاص حفاظتی، تخمین تعداد افراد گونه ها و بررسی وجود یا عدم

وجود گونه های جدید یا اشکال خاص در منطقه است در مجموع نواحی حفاظتی جدید باید بتواند جوامع بیولوژیکی را که دارای تعداد قابل توجهی از گونه های آندمیک است را در بر گیرد که در سایر مناطق حفاظتی از آن غفلت شده است و گونه هایی که در معرض خطرند و یا گونه هایی که می توانند بهره وری مناسبی برای مردم داشته باشند نظیر گونه هایی که میتوان برای امور کشاورزی یا پزشکی از آن استفاده کرد. اما همانطور که ذکر شد اینچنین داده هایی در بسیاری از کشورها موجود نیست. در این موارد تصمیم گیری باید بر اساس دانش اکولوژی و زیست شناسی حفاظت انجام گیرد. بعنوان مثال می توان یک سری مناطق حفاظتی جدید را بر اساس گرادیان ارتفاعی که تمامی تیپ های زیستگاهی را در بر می گیرد یا بر اساس گرادیان شرایط آب و هوایی برگزید تا اطمینان بالایی حاصل گردد که بسیاری از تیپ های زیستگاهی یا گونه های آندمیک در این گرادیان حفظ می شوند. گسترش فشار و دامنه فعالیت های انسانی روز به روز گونه های کوهزی را در خطر تهدید قرار میدهد و این گونه ها را به سمت کمربندهای ارتفاعی بالاتر و زیستگاههای محدودتر می راند. حفظ و نگهداری گستره های غنی و با ارزش کوهستانی در مناطق حفاظت شده نه تنها میتواند بطور نسبی موجودیت تنوع زیستی را تضمین نماید بلکه یک آزمایشگاه طبیعی برای فعالیتهای تحقیقاتی بشمار خواهد آمد. منطقه شاه جهان عموماً سیمایی کوهستانی دارد که با شیبهای تند و اراضی واریزه ای - صخره ای که ماهیتی شکننده دارند از پارک ملی و منطقه حفاظت شده ساریگل تمییز داده میشود.

5- پوشش گیاهی منطقه شامل نقشه تیپ بندی، گونه های در لیست قرمز اتحادیه جهانی حفاظت و گونه های شاخص و

مهم منطقه

نوع و میزان گیاهان هر منطقه متاثر از اقلیم منطقه بوده که این خود نقش تعیین کننده ای بر روی فون منطقه دارد. فلور منطقه از نظر جغرافیای گیاهی و براساس تقسیم بندی مبین در منطقه رویشی ایران تورانی واقع شده است. با وجودی که هنوز اطلاعات مدونی از فلور منطقه در دست نیست اما طبق برآوردهای انجام شده توسط محققین طرح، قسمت عمده آنرا گیاهان گلدار تشکیل داده و از بازدانگان گونه شاخص منطقه می باشد که بصورت تنک تا پراکنده از ارتفاع حدود 1600 متر به بالا دیده (Juniperus polycarous) ارس می شود. گیاه غالب منطقه درمنه می باشد که بصورت درمنه دشتی در قسمت جنوبی و درمنه کوهی در کوهستانها دیده میشود که در ارتفاعات بیشتر گونه های بالشتکی غالبند. از جمله گونه های گیاهی منطقه: درمنه، چرخه، زلف پیرزن، تلخه بیان، شیرین بیان، خار شتر، زیره کوهی، سالسولا، تاج خروس، گون، خاکشیر، کاکوتی، افسند، بومادران، و رگ، کوزینیا، شکر تیغال، چای چوپان، گل گاوزبان، گل ماهور، اسپرس خار دار، کلاه میر حسن، فریون، گون کتیرایی، پرنده، هندوانه ابوجهل، پیاز کوهی، بنه، تلخه، گوش بره، لاله، شقایق و... گونه های درخت و درختچه ای: ارس، زرشک، شیر خشت، آلبالوی وحشی، بادام وحشی، پسته وحشی، داغداغان، گز، تاغ، زالزالک، نسترن وحشی، بید، سنجد و ... بر پایه نتایج یک مطالعه در مورد مقایسه فلور پارکهای ملی ساریگل و سالوک توسط راه چمنی، نرگس و قهرمانی نژاد، فرخ به سال 1388، از 980 نمونه گیاهی جمع آوری شده در ساریگل که الگوی انتشار مشابهی با شاه جهان دارد، 472 گونه متعلق به 292 جنس و 70 تیره می باشند که در این میان 25 گونه آندمیک کل گیاهان را شامل می شود.

6- حیات وحش جانوری منطقه شامل گونه های شاخص جانوری و نقشه پراکنش آنها، تهیه لیست گونه های در معرض

تهدید و آمار سرشماری 10 ساله اخیر

فیزیوگرافی منحصر بفرد این منطقه (Land cover) بی نظیری برای حضور انواع حیات وحش ایجاد کرده است که در کنار توزیع مناسب منابع آبی، علوفه و طعمه در بخشهای مختلف زیستگاهی پراکنش یافته اند. میتوان گفت شاه جهان از مراکز تنوع زیستی بلحاظ گونه

های گیاهی و جانوری بویژه خزندگان و پرندگان محسوب میشود. ارتفاعات این محدوده با فون کوهستانی نمونه تیپیک از زیستگاههای حیات وحش در کوههای مرتفع و مناطق آلی می باشند. حضور دام در سه ماه از سال در شاه جهان موجب گذار اغلب وحوش به کوههای مجاور در پارک ملی و منطقه حفاظت شده ساریگل میشود.

- پرندگان: تنوع زیستگاهی و موقعیت جغرافیایی دو عامل تعیین کننده در تنوع و کثرت پرندگان این واحد زیست جغرافیا بشمار می آیند. ارتفاعات شاه جهان و ساریگل یکی از مناطق مهم بلحاظ حضور پرندگان بشمار می آیند برخی پرندگان منطقه:

سارگپه معمولی، هما، عقاب طلایی، سهره، سهره پیشانی سفید، دلججه، قرقی، سارگپه پابلند، سهره معمولی، سهره گلی، سینه سرخ، دم چتری، سهره سبز خاکی، چکچک ابلق، چکچک دم سرخ، چکچک کوهی، سینه سرخ ایرانی، دم سر، سینه سرخ ایرانی، توکای سیا، طرقة کبود، طرقة کوهی، زنبورخوار، کبوترچاهیف فاخته، قمری خانگی، سنگ چشم دم سرخ، چکاوک کاکلی، هد هد، سبزه قبا، چکاوک شاخدار، سنگ چشم پشت سرخ، سنگ چشم خاکستری، گنجشک خانگی، گنجشک خاکی، گنجشک سینه سیاه، گنجشک درختی، زرده پره سر خاکستری، زرده پره سرسیاه، زرده پره مزرعه و.....

(منبع: گزارششناسایی 70 گونه از پرندگان منطقه شاه جهان و ساریگل، سمینار کارشناسی ارشد تنوع زیستی دانشگاه علوم و تحقیقات محمد تقدوسی 1387)

- پستانداران: زون آلاداغ یکی از مهمترین کانونهای انتشار جغرافیایی پستانداران در منطقه پالتارکتیک بشمار می آید. قوچ و میش اورپال، کل و بز، پلنگ، گرگ، بعنوان گونه های کوه زی از جمعیت قابل توجهی در شاه جهان برخوردارند. زیستگاههای گونه ای چون کفتار، بنظر میرسد بنوعی گسسته شده است. گزارشهای موجود و مشاهده مستقیم گونه یا نمایه های آن انتشار نسبتا گسسته این گونه را در کوهپایه ها نمایان ساخته است. گربه پالاس، پلنگ از دیگر گوشتخواران بزرگ جثه این منطقه بوده که در تمامی بخشهای کوهستانی، صخره ای و درختزارهای کوهستانی محدوده مورد بررسی انتشار جغرافیایی یافته اند. گراز، گربه وحشی، پایکا، تشی، خرگوش معمولی، سمور سنگی و روباه نیز در تمامی بخشهای این کوهستان زیست میکنند.

-خزندگان و دوزیستان منطقه:

در منطقه شاه جهان با توجه به وجود زیستگاههای متفاوت گونه های مختلف خزندگان و دوزیستان زیست

میکند از جمله: افعی قفقازی، گرزه مار، کفچه مار، مار درفشی، مار پلنگی، مار دستی، مار قیطانی، مار چلیپر،

آگامای قفقازی، مار کرمی شکل، کور مار تاتاری، آگامای چابک، انواع ارمیاس ها، انواع اسکینک ها، بزوجه، لاک پشت قفقازی

مهمیزدار، قورباغه معمولی، وزغ معمولی، قورباغه مردابی و.....

7- وضعیت اقتصادی اجتماعی شامل نقشه کاربری اراضی، جمعیت سکونتگاهی دائم و عشایری، اشتغال، چشم اندازها

و گردشگری

در حاشیه این منطقه روستاهای جهان، چهارمست، بانیدر، آغش، هشت مرخ، درپرچین، تبریان دیده می شوند که بنوعی زندگی آنها وابسته به منابع آبی و مراتع شاه جهان برای گسیل دام می باشد. همچنین تعدادی سکونتگاه فصلی بصورت اوبه عشایری به نامهای

کرنان، همه گجی و صوفیان همگی بر روی مرز شرقی منطقه مورد مطالعه موجودند که عشایر در 3 ماه از سال و زمانی که دام خود را به بیلاقات این منطقه آورده اند. در این سه محل بطور موقتی اقامت دارند. گسیل دام در مراتع این منطقه نیز طبق زمانبندی و مجوز ارائه شده از سوی منابع طبیعی استان صورت خواهد گرفت که برای تحت حفاظت قرار گرفتن تعارض محسوب نخواهد شد.

- دامداری: گسیل دام نیز طبق مجوز ارائه شده از سوی منابع طبیعی استان خواهد بود. این منطقه بیلاق عشایر استان می باشد

8- تهدیدها و چالش های مهم منطقه از نظر اولویت شامل تصرفات، تغییر کاربری اراضی و تخریب زیستگاه، شکار و صید، ابنیه و پروژه های کلان، چرای مفرط دام، قطع درختان، بوته کنی، کشت زیر اشکوب، بیابانی شدن و

وجود دام در منطقه، شکار بیرویه، عدم وجود نیرو و تجهیزات حفاظتی و ...

9- وضعیت منابع آبی شامل چشمه ها، قنات ها، آبراهه ها و تعیین وضعیت دبی و قابلیت بهره برداری برای حیات وحش و جوامع محلی به همراه نقشه

قلل شاه جهان و کرکزو با ارتفاعی بالغ بر 3000 متر از برفگیرترین نواحی رشته کوههای آلاداغ بشمار می آیند. از منابع آبی موجود در منطقه می توان به رودخانه ها و چشمه های متعددی به شرح ذیل اشاره نمود:

از مهمترین رودخانه های واقع در محدوده مورد نظر می توان به: رودخانه دائمی سرچشمه و رودخانه دائمی دره آستین، رودخانه فصلی دره جهان اشاره کرد.

چشمه: وجود دهها چشمه دایمی و فصلی در دره ها و ارتفاعات شاه جهان با توزیع مناسب مهمترین دلیل توجه حیات وحش به این منطقه بوده است. برخی از این چشمه ها عبارتند از:

چشمه باوه و چشمه صفا در ارتفاعات بالاسر همه گجی) اوبه عشایر (میدان جیک، چشمه چمن، چشمه فتحعلی، چشمه یخدان، آق چشمه، گنده گاو، قاره زو، آقانووردی، قرمز چشمه و چشمه مادر.

10- تجهیزات و امکانات حفاظتی شامل تعداد سر محیط بانی و محیط بانی دائم و موقت، تعداد پرسنل و

این منطقه در حال حاضر فاقد هرگونه امکانات و تجهیزات حفاظتی می باشد. اما با توجه به نزدیکی آن به پارک ملی و منطقه حفاظت شده ساریگل چتر حفاظتی ایجاد شده برای این منطقه تا حدودی منطقه شکار ممنوع شاهجهان را نیز پوشش می دهد. همچنین با توجه به قرار گرفتن این منطقه در حوزه شهرهای فاروج، شیروان و اسفراین، گشت سیار ادارات مذکور به صورت مقطعی این محدوده را مورد پایش قرار می دهند. اما برای ارتقاء این منطقه برنامه هایی از قبیل اختصاص نیرو، احداث ساختمانهای محیط بانی و ... پیش بینی شده است.